

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.—ΝΥΞΕΙΣ ΤΙΝΕΣ

ΥΠΟ Ι. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗ

Είναι γνωστόν ὅτι ἡμεῖς εἰ Ἕλληνες εἰμεθα «ἀνοικονόμητοι» ἀνθρώποι. Ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων δέ. Τὸ ὀλιγώτερον ἴσως εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς. Εἰς τὸν κλάθον αὐτὸν τῆς οἰκονομικῆς δράσεως, καθ' ἃ άτομισται καὶ συμπεροντολόγοι ἀπὸ τῆς στενῆς ἀπόψεως τοῦ ἀμέσου βιωτικοῦ συμφέροντος διατελοῦμεν ἴσως εἰς στενωτέραν σχέσιν καὶ εἰμεθα πλέον συγχρονισμένοι πρὸς τοὺς προηγμένους εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Καὶ τὴν ἀκρῶς αἰσιόδοξον ὁμῶς αὐτὴν ἰδέαν, ἣν ἔχομεν περὶ ἡμῶν αὐτῶν, πρέπει νὰ μετριάσωμεν, εἰὶ μετὰ λύτης ἀντιλαμπδινόμεθα, ὅτι δὲν εἰσέδυσεν ἀκόμη, ἐδῶ ἢ μετὰ τὸν πόλεμον ἀνατροπὴ εἰς τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς, ἢ ἔντασις τῆς ἐργατικότητος καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φειδοῦς, τὸ ὅποιον χάρις εἰς τὴν πληθωρικὴν κυκλοφορίαν διαρκῶς ἀπεμπολεῖται. Τ' ἀποτελέσματα δὲ τῆς μὴ προσαρμογῆς μας αὐτῆς εἰς τὴν μεταπολεμικὴν διεθνή κατάστασιν ἀρχιζομένην ἤδη, νὰ πληρώσωμεν καὶ ἡδὲ πληρώσωμεν ἀκόμη ἀκριβώτερα μέχρι οὗ ἐκκαθαρισθοῦν τελείως ἕλα τὰ ἄνω πραγματικῆς βίωσως, ἔγλ. μὴ ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας βλαστήματα. Δυστυχῶς εἰ οἰκονομικοὶ νομοὶ εἶναι πλέον ἀδυσώπητοι τῶν κανόνων τοῦ «δικαίου» ὡς κατήντησαν οὗτοι ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἀν εἰ τελευταῖοι κάμπτονται χάρις εἰς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ἰσχυροῦ φίλου πολιτικοῦ ἢ στρατιωτικοῦ, εἰ τελευταῖοι ὁμῶς παραμένουν ἀτεγχοί.

Εἰμεθα ὁμῶς «ἀνοικονόμητοι» εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Διότι μὲ ἔλγν τὴν βραχεῖαν καὶ ἄριστον καὶ ἀντισικονομικὴν φορολογίαν, καὶ ἴσως ἀριθῶς ἔνεκα τ.ύτου, πρὸς δὲ παρ' ἔλλον τὸ κῶρος τῶν ἐκάστοτε ἡγούμενων τοῦ ἐπὶ τῆς πλατείας Κλαυθμῶνος κυρίου καὶ τοῦ πρώτου ὕδρεκφάλου ἐκδοτικοῦ-πιστωτικοῦ ἰδρύματός μας, δὲν ἔχομεν ἀκόμη κατορθῶσαι νὰ κάμωμεν τὸ πρῶτον βήμα διὰ τὴν ἀνόρθωσίν μας, ἔγλ. τὴν σταθεροποίησιν τοῦ νομίσματος μας. Ἄν καὶ ἀπὸ ἐτῶν ἤδη (Οἶκον. Διάσχ. Βρυξελλῶν) δὲν ἔπαυσαν εἰ μεγάλοι οἰκονομολόγοι νὰ βροντοφωνοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς σταθεροποιήσεως καὶ μολοντί ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ παραδείγματα τῶσων πολιτισμένων κρατῶν, παραμένομεν

ἀκόμη ἀπαθείς καὶ ἀσυγκίνητοι, καταδαραθρώνοντες διαρκῶς βαθύτερον τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν μας, δηλ. ἐμπόριον, ναυτιλίαν καὶ γεωργίαν.

Ἐκεῖ ὁμῶς ὅπου εἰμεθα ἐντελῶς «ἀνοικονόμητοι» (κατὰ τὸ «ἀγεωμέτρητοι») καὶ εἰς τὴν μεγίστην ἀπὸ τῆς ἐν Εὐρώπῃ καταστάσεως ἀπόστασιν εἶναι ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη. Ἐκτὸς τῆς ἀνεπαρκοῦς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας τῶν οἰκονομικῶν ὡς παραρτήματος τῶν Νομικῶν, στερούμεθα καὶ τῶν ἀνάγκαιων στοιχείων δι' οἰκονομικὰς μελέτας, οἷαι αἱ στατιστικαί, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὸ πολυπαθὲς τῆς σχετικῆς ὀπηρεσίας.

Εἶναι πασιδῆλον ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὅ,τι ἀξιόλογον ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη δεῖν νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν ἱστορικὴν σχολὴν (Schmoller). — Ὡς κυριώτερον παράδειγμα ἔστω ὁ ἀρχαιότερος τῶν κ.ε. θηγητῶν τῆς Οἰκονομικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μας. Ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ σὺνδότεροι τῶν μαθητῶν του καὶ τῶν μὴ μαθητῶν του.

Ἐτερον μέρος τῶν οἰκονομολογούντων ἀνήκει εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν κατεύθυνσιν (A. Wagner) καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐπίδρασις εἰς τὴν κοινωνικὴν μας ἐξέλιξιν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀσήμαντος. Ὡς παράδειγμα ἔστω ἡ καινῶνικὴ νομοθεσία τῶν ὑπουργείων τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας, Γεωργίας κλπ.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς δύο ταύτας κατεύθυνσεις τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης, ὅπως παρημελημένη εἶναι παρ' ἡμῖν ἡ καθαρῶς θεωρητικὴ κατεύθυνσις, ἡ λεγομένη «καθαρὰ οἰκονομικὴ» (pure Economics, reine Oekonomik, économie pure) εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν, τὴν μᾶλλον φιλοσοφικοψυχολογικὴν, τῆς λεγομένης θεωρίας τῆς «τελικῆς χρησιμοῦτητος» (marginal ἢ final utility, Grenznutzenlehre, utilité finale) (Menger, Jevons) εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς οἰκονομικῆς (Cournot, Walras, Jevons, Marshall).

Καὶ ὁμῶς ἡ σχολὴ αὕτη εἶναι ἐξ ἴσου παλαιὰ μὲ τὴν σοσιαλιστικὴν καὶ παλαιότερα ἴσως τῆς ἱστορικῆς σχολῆς. Πάντως δὲ ἦνθη ἤδη κατὰ τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε οὐ μόνον ν' ἀριθμῆ ἀξιολογώτατους ὁπαδοὺς καὶ ἀρίστους ἐπιστήμονας ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἡ μόνη παραμείνασα ἀφθαρτος μέχρι τῆς σήμερον.

Ἡ ἔλλειψις αὕτη παρ' ἡμῖν δεῖν ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ νομοσχ. ἕως ἐφοίτησε εἰς τὰ ξένα Πανεπιστήμια, ἐπιμελῶς ἀπέφυγε νὰ σπουδάσῃ εἰς τὰς Ἀγγλο-Σκωτικὰς χώρας, ὅπου κυρίως ἦνθησε καὶ ἀνθῆ ἡ καθαρῶς οἰκονομικὴ σχολή. Διότι εἰς μὲν τὴν Γαλίαν, παρ' ἔθλον ὅτι ὁ πρῶτος μαθηματικὸς οἰκονομολόγος ἦτο Γάλλος Καλιτσουνάκι Ἐρζελον τὸμ. 7 (1927) Α'.

(Coutnot), οὐδέποτε ἔλαβε ρίζας ἢ σχολὴ αὐτῆ, οὐδὲ ἡ ψυχολογικὴ σχολὴ τῆς τελικῆς χρησιμότητος. Ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ κατεῖχον καὶ κατέχουν εἰσέτι τὰ σκήπτρα ἢ ἱστορικὴ ἀπ' ἐνὸς καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ ἀπ' ἑτέρου κατεύθυνσις. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν λοιπὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην μόνον ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ θὰ ἡδύνατό τις νὰ βαπτισθῆ εἰς τὰ νάματα τῆς καθαρῆς οἰκονομικῆς θεωρίας, ὅπου πλεῖστοι ὑπῆρξαν — ἀπὸ τοῦ Menger μέχρι τοῦ Schumpeter καὶ τοῦ πρό τινος ἀποθανόντος ν. Wieser, ἐν Ἰταλίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ Graziani καὶ Pantaleoni μέχρι τοῦ Gini — οἱ ἀριστοὶ συνδρῦται καὶ ὁπαδοὶ τῆς κατευθύνσεως ταύτης. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ φοίτησις εἰς τὰς χώρας αὐτάς ἐθεωρήθη ὡς μὴ ἀξιζουσα τὸν κόπον, διότι ἔλειπεν ἡ ἀναγκαία διαφώτισις καὶ ὑπεστηρίζετο διαρκῶς πρὸς τὴν Γαλλίαν (παλαιότερον) καὶ τὴν Γερμανίαν (νεώτερον) ῥεύμα.

* *

Δυστυχῶς παρ' ἡμῖν ὑπάρχει προκατάληψις εἰς ἀναντίον τῶν ἀκριδῶν ἐπιστημῶν (exakte Wissenschaften), ἐν σχέσει μὲ τὴν προσαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὴν οἰκονομικὴν. Προέρχεται δὲ αὕτη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐκ παρεξηγήσεως τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς μαθηματικῆς μεθόδου. Διότι συνήθως παραβλέπεται τὸ γεγονός, ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα μόνον περὶ μεθόδου πρὸς κατανόησιν ἀκριβεστέραν καὶ πρὸς σχηματισμὸν σαφεστέρας ἀντιλήψεως τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Οὐδόλως δὲ πρόκειται ν' ἀποκτήσωμεν διὰ τῆς μαθηματικῆς μεθόδου ἐργαλεῖον διὰ πρακτικὰς ἐφαρμογὰς. Ὅτιν π. χ. ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν γνωστὴν ἐξίσωσιν τοῦ χρήματος τοῦ I. Fisher (ποσοτικὴ θεωρία)

$$P = \frac{MV}{T}$$

ἢ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐπὶ τραπεζικοῦ χρήματος κατὰ Keynes

$$P = \frac{M_1 + M_2 + M_3}{C_1 + C_2 + C_3} = \frac{MV_1}{T} (1 + V_2 - V_3)$$

δὲν σημαίνει, ὡς ἐνόμισε κάποτε φίλος ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, σπουδάζων ἐν Βερολίνῳ, ὅτι μὲ τὴν ἐξίσωσιν αὐτὴν θὰ ἐπιφέρωμεν σταθεροποίησιν τῆς δραχμῆς. Μόνον θὰ ἔχωμεν σαφῆ ἀντιλήψιν ὅτι ἀξαναομένου τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ κλάσματος π. χ. τοῦ M (= ἀριθμοὶ κυκλοφορουσῶν νομισματικῶν μονάδων) ἢ τοῦ V (= ταχύτης τῆς κυκλοφορίας) ἀναγκαστικῶς θ' αὐξηθῆ καὶ τὸ P (= τὸ ἐπίπεδον τιμῶν) ἂν τὸ T (= ἀριθμὸς τῶν συναλλαγῶν ἐν ὀρισμένῳ χρονικῷ διαστήματι) μένει ἀμετάβλητον.

Ἄρα ἂν θελήσωμεν νὰ διατηρήσωμεν τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον τιμῶν δὲν πρέπει ν' αὐξήσωμεν τὸ M π. χ. διὰ τῆς ἐκδόσεως νέου χρήματος κλπ.

Ἐπίσης αὐξανόμενου τοῦ T ἡ ἀξία τοῦ κλάσματος ἐλαττωταί, ἀν παρ-
 ραμείνουν τὰ M καὶ V τὰ αὐτά. Συνεπῶς τὸ P θὰ ἐλαττωθῇ. Ἄρα ἀν
 θέλωμεν νὰ ἔχωμεν σταθερὸν τὸ P πρέπει αὐξανόμενου τοῦ T ν' αὐξή-
 σωμεν ἀναλόγως καὶ τὸ M . Βεβαίως δὲν εἶναι ἡ γνῶσις τῆς ἐξισώσεως
 τοῦ θὰ μᾶς σταθεροποιήσῃ τὸ νόμισμα. Οὐτε ἤμποροῦμεν ὀρίζοντες τὸ
 ποσὸν τοῦ M νὰ ὀρίσωμεν καὶ τὰ ἄλλα δύο δηλ. τὴν ταχύτητα τῆς κυ-
 κλοφορίας καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν συναλλαγῶν, διότι μέχρι σήμερον δὲν
 κατορθώσαμεν ν' ἀσχοῦμεν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν. Ἐν τούτοις πολλὸ μᾶς
 ὠφελει διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ χρήματος ἢ ἐν λόγῳ
 ἐξισώσεως καὶ μᾶς καθιστᾷ προσεκτικούς διὰ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐκδό-
 σεως νέου νομίσματος.

Ἐφέραμεν τὸ ἀπλοῦστατον αὐτὸ παράδειγμα διὰ νὰ δώσωμεν μίαν
 εἰκόνα τοῦ τί δύναται τῆς ν' ἀναμένῃ ἀπὸ τὴν μαθηματικὴν μέθοδον.
 Κυρίως σφηῖναι καὶ ἀκριβολογίαν. Ἀναμφιδόλως ὑπάρχουν ἐν τῇ
 οἰκονομικῇ παραγοντες, οἱ ὅποιοι δὲν μετροῦνται, π. χ. ψυχολογικαὶ
 ἐπιδράσεις, συνήθειαι ἐπιρριζωμέναι κλπ. κλπ. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅμως
 ὅτι δέον ἐν τούτοις νὰ περιφρονήσωμεν τὸν σημαντικὸν ἄλλως τε ἀριθ-
 μὸν τῶν μετροῦμένων. Ἀπὸ πρόσφατον (1924) βιβλίον τοῦ ἀγγλοῦ
 Bowley παραθέτομεν ἐπιγραφάς, ἵνα κατανοηθῇ πόσον εὐρὺ εἶναι τὸ
 ἔδαφος καὶ ἐπὶ πόσῃ σημασίᾳ θεμάτων γίνεται ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μα-
 θηματικῆς μεθόδου: τελικὴ χρησιμότης, καμπύλαι τῆς ἀδιαφορίας, καμ-
 πύλαι, τῆς προσφορᾶς, ἰσορροπία τῆς συναλλαγῆς, καμπύλαι προσφορᾶς
 καὶ ζητήσεως, ἐλαστικότης τῆς ζητήσεως, τιμαὶ χρήματος, ἐξισώσεις
 ἰσορροπίας ἐν συναγωνισμῷ, ἐξισώσεις ἰσορροπίας ἐν μονοπωλίῳ, καθο-
 λικὸν μονοπώλιον, νόμος ὑποκαταστάσεως, ἐλαστικότης τῆς προσφορᾶς,
 αὐξὸν—σταθερὸν—ἐλαττούμενον εἰσόδημα, ἐργασία, κεφάλαιον, ἐξι-
 σώσεις προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐν στασίμῳ πληθυσμῷ. φορολογία
 κλπ. κλπ.

*
*

Πλὴν τῆς καθαρῆς οἰκονομικῆς κατευθύνσεως ταύτης, ἥτις διὰ τὴν
 Ἑλλάδα ἀποτελεῖ πιθανῶς καινὰ δαιμόνια, θέλομεν νὰ μνημονεύσωμεν
 ἐνταῦθα τὰς ἐν Ἠνωμ. Πολιτείαις Ἀμερικῆς καὶ ἐν Γερμανίᾳ προσφά-
 τους κατευθύνσεις.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1919 καθιερώθη ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Harvard,
 ἐνὶ τῶν σπουδαιοτέρων ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων (Cambridge,
 Mass.) εἰδικὴ οἰκονομικὴ ὑπηρεσία πρὸς παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως
 τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Σκοπὸς τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς εἶναι ἡ
 συλλογὴ στατιστικῶν, ἡ ἐπεξεργασία αὐτῶν καὶ ἡ σύνταξις γραφικῶν
 πινάκων, ἐν οἷς οὐ μόνον ἐμφαίνεται ἡ κατάστασις τῆς ἐθν. οἰκονομίας

εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ κατὰ τὸ δυνατόν προοιγιώσκειται καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ μέλλοντος. Ὡς βάσις, ἐν μιᾷ λέξει, διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἐχρησίσμευσεν ἡ κατανόησις τοῦ ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ δὲν κινεῖται ὁμαλῶς καὶ ὁμοιομόρφως ἀλλὰ δι' ἀλμάτων καὶ κυματοειδῶς. Τὰ ἐτη τῶν παχέων ἀγαλάδων καὶ τῆς γενικῆς εὐπραγίας διαδέχονται ἀναγκαστικῶς τὰ ἐτη τῶν ἰσχνῶν καὶ γενικῆς δυσπραγίας. Πρὸς τοῦτοις δὲ ὑπάρχουν ὀρισμένα φαινόμενα, τὰ ὅποια εἶναι προάγγελοι τῆς μελλούσης ἐξελίξεως καὶ ὧν ἡ ἀκριβὴς στατιστικὴ μέτρησις ἀποβαίνει ὡς ἐκ τούτου χρησιμωτάτη.

Περιττὸν νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ ὑπὸ μεγάλῃς ἐπιτυχίας σταθεῖσα ὀηρησία, αὕτη προακίται ὑπαρξίν τελείων στατιστικῶν, προσωπικῶν μαθηματικῶς τελείως κατηρησιμένων καὶ ὁκομονητικῆν ἐργασίαν, πράγματα τὰ ὅποια, δυστυχῶς, ἀπαντα ἐλλείπουν ἐν Ἑλλάδι καὶ πολὺ θ' ἀργήσωμεν νὰ τὰ ἴδωμεν. Ἄς σημειώσωμεν ἐν τούτοις ὅτι τὸ παράδειγμα τῶν Ἦνωμ. Πολιτικῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐμμήθησαν ἡδὴ ἡ Ἀγγλία (London and Cambridge Economic Service), ἡ Γερμανία (Institut für Kon. junkturforschung) καὶ ἡ Γαλλία (Revue Politique et Parlementaire).

Ἐν Γερμανίᾳ δυνάμεθα σήμερον νὰ διακρίνωμεν τὰ ἐξῆς σχολὰς (κατὰ Honegger):

1) Νεοφιλελευθέρων (ὁ σουηδὸς G. Cassel, οἱ γερμανοὶ Oswalt, Budge, Ammon κλπ.).

2) Νεο-μερκαντιλισμὸν (Liefmann, Passow, Pohle κλπ.).

3) Νεο-σοσιαλισμὸν (Oppenheimer, Diehl κλπ.).

4) Νεο-ρωμαντισμὸν (ὁ αὐστριακὸς Spann).

Ὁ νεο-φιλελευθερισμὸς, τέκνον τῆς παλαιᾶς φιλελευθέρου σχολῆς, ἀνεφάνη μετὰ τὴν θεωρητικὴν ἀποτυχίαν τοῦ μαρξισμοῦ καὶ ἔλαβε νέα κινήσιν μετὰ τὰς ἀπογοητεύσεις τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Γερμανίᾳ, κυρίως ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ὑπερβέτου κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ, τοῦ νεομερκαντιλισμοῦ καὶ τοῦ μπολσεβικισμοῦ.

Ὁ νεο-μερκαντιλισμὸς ἐπιδιώκει νὰ διαλύσῃ τὴν οἰκονομικὴν εἰς βιωτικὴν οἰκονομικὴν καὶ ἀποβλέπει εἰς ἐθνικὴν αὐτάρκειαν, μὴ ἀποδοκιμάζων τὰς κρατικὰς ἐπεμβάσεις.

Ὁ νεο-σοσιαλισμὸς ἐπιζητεῖ νὰ ὑπερβῇ τὴν κρίσιν, ἣν διέρχεται σήμερον ὁ σοσιαλισμὸς, καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς οἰκονομικὴν τάξιν πραγμάτων ἀνευ κεφαλαίου καὶ τόκου.

Ὁ νεο-ρωμαντισμὸς τέλος, ἄλλως λεγόμενος καθολικιστικὴ σχολή (universalistische Schule) προερχόμενος ἐξ Αὐστρίας ἔχει ὡς σῆμα τὴν καθολικιστικὴν ὀργανικὴν ἀντίληψιν τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων, δηλ. διατελεῖ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐκ παραδόσεως ἀτομισμὸν. Κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὸν σοσιαλισμὸν, διαφέρει ὅμως αὐτοῦ, καθ' ὅσον ὁ τελευταῖος οὗτος θέλει νὰ καταβάλλῃ τὸν ἀτομισμὸν μᾶλλον ἐξωτερικῶς, μηχανικῶς καὶ οἰκονομικοπολιτικῶς.